

Politika starenja

Izvod

Doživotno učenje

Izvod iz Politike starenja UNECE
br. № 5
Mart 2011

Obaveza br.8 promocija doživotnog učenja i usvajanje obrazovnog sistema u cilju ispunjenja ekonomskih, socijalnih i demografskih uslova.

Sadržaj

Uvod: Doživotno učenje u društvu koje stari.....	2
- Doživotno učenje.....	2
Osnovno obrazovanje	3
- Osnovna upotreba pisma i matematike.....	3
- Priznanje znanja.....	4
- Stručna obuka i stažiranje	5
Dalje obrazovanje	6
- Obuka na radnom mestu	6
- Obuka o informacionim i komunikacionim tehnologijama	6
- Jezička obuka	8
- Univerziteti trećeg doba.....	8
Zaključci i preporuke	10
Literatura	11
Kontrolna lista	12

Primeri dobre prakse

- Strategija razvoja ljudskih resursa starijih osoba u Kanadi
- Programi opismenjavanja porodica u Turskoj
- Evropski okvir kvalifikacija: smernice za bolje vrednovanje implicitnog i neformalnog obrazovanja
- Perspektiva: stručna kvalifikacija – inicijativa ka unapređenju obrazovanja mladih odraslih osoba sa nižim kvalifikacijama u Nemačkoj
- Portugal: program kvalifikacija – zaposlenje
- ABC pomoć za računare i matematiku – onlajn program za unapređenje osnovnih veština upotrebe informacionih i komunikacionih tehnologija i matematike u Norveškoj
- Osposobljavanje starijih osoba u Nemačkoj za upotrebu medija
- Kurs jezika za odrasle u Bugarskoj
- Univerziteti trećeg doba u Ukrajini
- Kontrolna lista: Doživotno učenje

Izazov

Stanovništvo UNECE regiona ubrzano stari. U cilju održavanja ekonomskog razvoja i životnog standarda, biće potrebno pružavati radni vek. U pogledu ljudi koji su trenutno radno sposobni, demografska promena bi mogla zahtevati uključivanje u tržište rada onih koji prethodno nisu bili integrisani u potpunosti, kao na primer oni koji su rano napustili školu, žene i migranti. U društvu znanja, sve ovo zahteva dobar standard osnovnog obrazovanja, ali i stručne obuke, tercijarnog obrazovanja, informacionih i komunikacionih tehnologija (ICT) i jezičkih veština.

Preporučena strategija

- Unapređenje programa obuke za odrasle, za one koji su napustili inicijalno obrazovanje
- Programi u okviru osnovnog obrazovanja, kao što su opismenjavanje i matematičke veštine i stručne obuke
- Programi u okviru daljeg obrazovanja, kao što su obuke na radnom mestu, obuka o informacionim i komunikacionim tehnologijama i jezička obuka
- Univerziteti trećeg doba

Očekivani rezultat

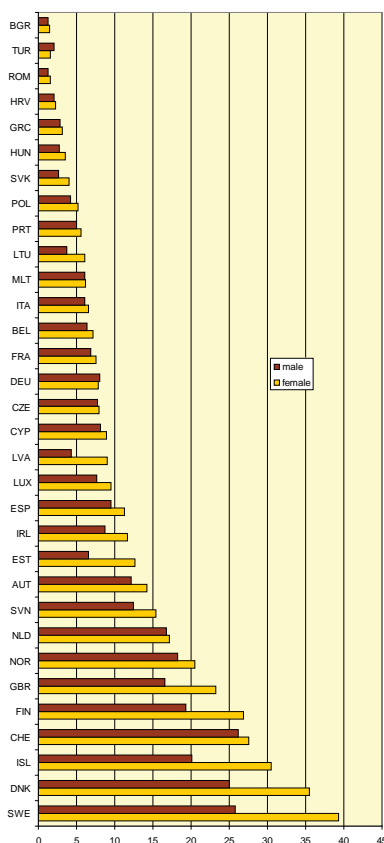
Očekuje se da programi obuke za odrasle dovedu do veće mogućnosti zaposlenja i lične dobrobiti, čime se može unaprediti ekonomska produktivnost i razvoj čitavog društva. Posebnu korist mogu imati starije osobe, budući da ostaju mentalno aktivne i socijalno uključene kroz aktivnosti učenja.

Uvod: Doživotno učenje u društvu koje stari

Osobe koje se obučavaju, a zatim integrišu na tržište rada moraju imati duži radni vek. Istovremeno, tehnološke inovacije fundamentalno menjaju aktuelne profesije. Globalizacija doprinosi povećanju profesionalne mobilnosti. U cilju dodatne zarade nakon penzionisanja, moguće je da će ljudi morati da stiču nove veštine. Iz svih ovih razloga, potreban je novi akcenat na doživotno učenje i obrazovanje odraslih. Kao što je navedeno u Regionalnoj implementacionoj strategiji za Madridski Međunarodni Akcioni Plan o Starenju UNECE (MIPAA/RIS), “Produženje životnog veka i ubrzane socijalne promene nameću izazove za obrazovni sistem, koji treba da bude prepoznat kao deo aktivnosti radi ostvarenja tog cilja. Poseban akcenat treba staviti na podizanje svesti među učenicima svih generacija, životnih opredeljenja i njihove kratkoročne i dugoročne posledice u pogledu stila života i izgleda za karijeru.”

Doživotno učenje

Figure 1: Percentage of 25-64 year-old men and women enrolled in adult learning programmes

Izvor: Ekonomska Komisija Ujedinjenih Nacija za Evropu (UNECE): UNECE statistička baza podataka. Statistika polova. Zdravlje i smrtnost. 2010. <http://w3.unece.org/pxweb/Dialog>.

Upis definisan kao 'učesće u redovnom obrazovanju' i/ili 'učesće u drugim područjanim aktivnostima' tokom 4 nedelje pre ispitivanja, dok aktivnosti samostalnog učenja nisu uključene. Odnosi se na poslednju dostupnu godinu od 2006 do 2008

Prema Međunarodnoj organizaciji rada (ILO), doživotno učenje je “politička strategija usmerena ka integraciji starijih osoba u savremeno tržište rada,

kako bi im se pružio neophodan nivo obrazovanja u cilju adaptiranja na novi obrazovni sistem, a radi ispunjenja promenljivih ekonomskih, socijalnih i demografskih uslova”¹. Doživotno učenje ne odigrava se nužno tokom tradicionalnog obrazovnog perioda u mladosti, već može i kasnije. Kao takvo, vezuje se za starije osobe koje rade ili su penzionisane, kao i za mlade i sredovečne osobe. Njegov socijalni uticaj je dvostruk: prvo, obrazovanje i kvalifikacije imaju direktan ekonomski uticaj, povećanjem mogućnosti zaposlenja ljudi svih doba; drugo, doživotno učenje unapređuje integraciju, učešće i dobrobit ljudi, što takođe ima ekonomski uticaj. Obrazovanje odraslih se može posmatrati kao skup svih formi učenja odraslih nakon što su napustili inicijalno obrazovanje i obuku, bez obzira ne trajanje tog procesa (npr. uključujući i tercijarno obrazovanje)². Promocija obrazovanja odraslih u nacionalnom kontekstu ima mnoge prednosti. Starije osobe mogu steći veštine koje im omogućavaju da dodatno zarade tokom penzionerskih dana. Ovo može doprineti i integraciji i učešću starijih ljudi koji, npr. postaju verzirani u korišćenju Interneta za svakodnevne potrebe. Jezički kursevi za radno sposobne odrasle osobe mogu pomoći u obezbeđivanju toga da se imigracije i interkulturalna komunikacija i integracije odvijaju povoljno, kako za imigrante, tako i za državu u koju imigriraju.

¹ Međunarodna organizacija rada (2000). “Doživotno učenje u 21. veku: promenljive uloge obrazovanih zaposlenih”. Ženeva: ILO

² Komisija evropskih zajednica (2007). “Akcioni plan o obrazovanju odraslih. Za učenje je uvek pravo vreme”. Brisel: COM (2007) 558 final.

Upis na školovanje odraslih varira umnogome u različitim zemljama (slika 1). U većini zemalja sa sličnim podacima, veći je procenat upisa žena nego muškaraca. Najveći procenat upisa imaju Danska i Švedska sa više od trećine žena starosti između 25. i 64. godine koje su uključene u obrazovanje odraslih. Slično je i u drugim nordijskim zemljama, kao i u Švajcarskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, gde taj broj varira između 20 i 30 procenata. U nekoliko zemalja centralne i jugoistočne Evrope, procenat upisa je manji od 10 posto, dok su podaci iz zemalja van Evropske Unije deficitarni.

Osnovno obrazovanje

Učešće u današnjem društvu znanja zahteva određeni nivo obrazovanja, kako za razumevanje, tako i za doprinos društvu. Osnovni obrazovni programi su namenjeni ljudima koji nemaju takvo obrazovanje, poput onih koji su rano napustili školu ili migranata. Osnovne veštine pismenosti i matematike, školske diplome, stručne obuke i stažiranje su veoma važni u ovom kontekstu. Pritom, žene koje ne mogu da se obrazuju usled brige o deci bi možda u kasnijoj fazi života želele da se kvalifikuju za zaposlenje. Rodno-senzitivni obrazovni programi koji uzimaju u obzir negu deteta mogu doprineti stvaranju jednakih mogućnosti u pogledu pristupa obrazovnim programima.

Strategija razvoja ljudskih resursa starijih osoba u Kanadi

Cilj Strategije razvoja ljudskih resursa starijih osoba u Kanadi (AHRDS) je proširenje mogućnosti zapošljavanja i ponovnog zapošljavanja za starijih osoba širom Kanade. U okviru Strategije, organizacije starijih osoba osmišljavaju i sprovode programe zapošljavanja, kao i usluge, koje na najbolji način odgovaraju jedinstvenim potrebama njihovih zajednica.

Program uključuje mnoga sredstva za pripremu za traženje posla, namenjena onima koji traže posao po prvi put, kao i onima koji žele da se ponovo priključe tržištu rada nakon perioda odsustva. Pritom, pristup ponudi poslova je olakšan i obezbeđene su mogućnosti za negu deteta. Cilj komponente vezane za negu deteta je podrška roditeljima koji žele da se vrate na tržište rada ili da pohađaju kurseve obuke. Ovu uslugu će verovatno više koristiti žene, budući da često pohađaju kurseve za prekvalifikaciju kako bi se bolje uklopile u zahteve tržišta rada nakon dugog perioda odsustva radi podizanja i nege dece.

Izvor: Razvoj ljudskih resursa i veština, Kanada (2009), "Strategija razvoja ljudskih resursa starijih osoba u Kanadi (AHRDS)", http://www.hrsdc.gc.ca/eng/employment/aboriginal_employment/index.shtml, pristup 28.08.2009. godine.

Osnovna pismenost i matematičke veštine

Nizak nivo inicijalnog obrazovanja, periodi nezaposlenosti ili ruralna izolacija mogu dovesti do toga da je veliki broj ljudi marginalizovan iz aktivnog učešća u tržištu rada i društva uopšte. Mnogi aktuelni problem zapošljavanja starijih osoba potiču upravo iz niskog nivoa njihove pismenosti i matematičkih veština. Nivo inicijalnog obrazovanja radnicima pruža osnovu za sticanje veština tokom čitavog radnog veka, što vodi do naprednijih veština u kasnijem životu. Prema tome, osnovna pismenost i matematičke veštine onima kojima je to potrebno su ključ za borbu protiv društvene isključenosti. Budući da obrazovanje odraslih ima ključnu ulogu u ovom kontekstu, Organizacija Ujedinjenih Nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) je kreirala bazu podataka o Praksi efektivne pismenosti³ u cilju praćenja i deljenja dobre prakse u oblastima pismenosti i matematike..

³ <http://www.unesco.org/uil/litbase>

Programi opismenjavanja porodica u Turskoj

Tokom poslednjih nekoliko godina, Turska je značajno podigla procenat pismenosti stanovništva. Međutim, budući da su dalje mere još uvek neophodne, ova država je započela program opismenjavanja porodice, kombinovanjem obrazovanja tokom ranog detinjstva i programa obrazovanja odraslih. Ovaj program je posebno osmišljen za one koji žive u udaljenim krajevima, sa malo obrazovnih ustanova.

Druga inicijativa koja se pokazala uspešnom je obrazovanje majka - dete (MOCEP). Majke i deca pohađaju kurseve, rezultat je unapređena pismenost i majki i dece, a majke su tako u mogućnosti da budu prvi učitelji svojoj deci. Obrazovanje u ranom detinjstvu je imperativ, pošto utiče na budući obrazovni i psiho-socijalni razvoj deteta. MOCEP je postigao značajne rezultate. Na primer, deca koja su pohađala ove kurseve su bolje pripremljena za školu, i, što je najvažnije, procenat retencije ili završetka škole je kod njih bio znatno viši (87%) nego kod dece koja nisu učestvovala u ovom programu (67%).

Drugi fokus je na obrazovanju žena, budući da žene predstavljaju dve trećine nepismene populacije i stoga su posebno osetljive. Program za funkcionalnu pismenost i podršku ženama se koncentriše na razvoj pismenosti kod žena. Kroz obrazovanje, žene stiču samopouzdanje i unapređuju svoje odnose sa bračnim partnerima i ostalim članovima porodice. Štaviše, dokazano je da se obrazovane žene više uključuju u donošenje porodičnih odluka nego što to čine neobrazovane žene. Pritom, obrazovane žene mogu preneti svoje znanje svojim ćerkama, na taj način dalje razvijajući vredan ljudski kapital.

Izvor: UNESCO Institut za doživotno učenje (2009). "Programi opismenjavanja porodica" u Programu efektivnog opismenjavanja.

Priznanje znanja

Nakon sticanja veština, važno je obezbediti njihovo prepoznavanje. Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) pravi razliku između formalno, implicitno i neformalno stečenog znanja.

- Formalno učenje se odnosi na učenje kroz program instrukcija u obrazovnoj ustanovi, centru za obuku odraslih ili na radnom mestu, što se generalno priznaje kroz kvalifikaciju ili sertifikat.
- Neformalno učenje se odnosi na učenje kroz program, ali se obično ne ocenjuje i ne dodeljuje se sertifikat.
- Implicitno učenje se odnosi na učenje kao rezultat svakodnevnih aktivnosti vezanih za posao, porodicu ili slobodno vreme.⁴

Dok se formalno učenje obično prepoznaje kroz diplomu, poželjno je da države članice kreiraju mehanizam za poređenje i merenje veština stečenih kroz neformalno i implicitno učenje.

⁴ Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (2006). "Nova OECD aktivnost za prepoznavanje neformalnog i implicitnog učenja. Smernice za učešće zemalja". Pariz: OECD.

Evropski okvir kvalifikacija: smernice za bolje vrednovanje implicitnog i neformalnog obrazovanja

Kako bi se unapredila mobilnost u okviru Evropske Unije (EU) za rad i učenje, ministri obrazovanja država članica EU su prepoznali značaj konzistentnih smernica za priznavanje implicitnog i neformalnog obrazovanja širom država članica i država kandidata za članstvo u EU.

Veštine stečene kroz neformalno i implicitno učenje često predstavljaju važne karakteristike i kvalitete osobe, ali možda ne budu navedeni u radnoj biografiji ili drugim dokumentima ukoliko nisu potkrepljene sertifikatom. Kako bi se ova situacija unapredila, EU je donela smernice koje uključuju osam nivoa znanja, počevši od osnovnih veština, preko stručnog, do inovativnog znanja. Prema ovim smernicama, svaka država može razviti sopstvenu specifikaciju. Ovime se omogućavaju prevod i poređenje nivoa znanja u dve različite zemlje, čime se olakšava mobilnost zaposlenih.

Izvori: Evropski Parlament (2008). Preporuka Evropskog Parlamenta i Saveta od 23.04.2008. o razvoju evropskog okvira kvalifikacija za doživotno učenje u: Službenom glasniku Evropske Unije, Brisel, Strazbur: C111/01. Komisija evropskih zajednica (2007). "Evropski okvir kvalifikacija: veliki benefit za građane i poslodavce širom Evrope", izdavač Rapid press. Brisel: IP/07/1760.

Evropski inventar (2005). "Validacija implicitnog i neformalnog učenja". Ujedinjeno Kraljevstvo.

Stručna obuka i stažiranje

"Varijacije između znanja i veština koje mladi ljudi stiču kroz obrazovni sistem i zahteva ekonomije moraju se prepoznati i rešavati, budući da će to imati pozitivan efekat na sve starosne grupe. Ovo će, između ostalog, omogućiti mladima lakši ulazak na tržište rada, olakšavajući probleme stvorene smanjenjem razlike između ekonomski aktivne i neaktivne populacije, što negativno utiče na sistem socijalne sigurnosti." (MIPAA/RIS, para. 47). Stručna obuka sadrži bitan aspekt stručne kvalifikacije, i poželjno je da države članice unaprede obrazovanje u stručnom kontekstu.

Perspektiva stručne obuke – inicijativa ka unapređenju obrazovanja mladih odraslih osoba sa nižim kvalifikacijama u Nemačkoj

Nemačko Ministarstvo za obrazovanje i istraživanje je 2008. godine usvojilo program Razvoj karijere kroz obrazovanje. U ovom okviru, program Perspektiva stručne obuke (Perspektive Berufsabschluss) se fokusira na uvođenje tinejdžera i mladih odraslih ljudi u stažiranje i obuke za razvoj struke, kao i za prekvalifikovanje. Glavni cilj ove inicijative je unapređenje boljeg i šireg osnovnog obrazovanja za sve, pružanjem jednakih mogućnosti bez obzira na socijalno poreklo. Vlada Nemačke ima za cilj da poveća broj ljudi koji će imati sertifikat o završenoj školi, kako bi se time povećale njihove šanse na tržištu rada i/ili za stažiranje.

Perspektiva stručne obuke je podeljena na dve inicijative. Prva se odnosi na unapređeno umrežavanje, kako bi se iskoristio neiskorišćeni kapacitet u transregionalnom kontekstu u pogledu stažiranja, obuke i prekvalifikacije. Drugi se fokusira na mogućnosti obuke niže kvalifikovanih mladih odraslih ljudi. Kako bi se podržalo njihovo obrazovanje, treba ohrabriti poslodavce da ulažu u obuke. Preporuka je da se program obuke i prekvalifikacije restrukturiraju po modulima. Poslodavci mogu slati zaposlene na vrlo specifične kurseve koji će dati brze rezultate i manje troškove, ali i efikasno učenje i sertifikaciju za poslodavce, što će poboljšati njihove šanse na tržištu rada u budućnosti.

Izvori: Savezno Ministarstvo za obrazovanje i istraživanje Nemačke (2009). "Aufstieg durch Bildung – Qualifizierungsinitiative für Deutschland". Berlin.

Savezno Ministarstvo za obrazovanje i istraživanje Nemačke (2009). Perspektive Berufsabschluss.

Dalje obrazovanje

Budući da ljudi žive duže, za očekivati je da će provoditi više vremena na plaćenom poslu nego što je bio slučaj ranije. Profili poslova i zahtevi tržišta rada u pogledu veština zaposlenih se mogu menjati tokom godina, što vodi do dalje obuke. “Pored unapređenja mogućnosti zaposlenja starijih radnika kroz pristup profesionalnim obukama i prekvalifikaciji, neophodno je prilagoditi obrazovne ustanove potrebama osoba u penziji, uključujući i prevremenu penziju.” (MIPAA/RIS, para. 49) “Ukoliko se znanje, veštine i sposobnosti učenja ne obnavljaju, kapacitet pojedinca – i, širenjem, zajednica ili nacija – za prilagođavanje novim uslovima će biti znatno smanjen, ukoliko u potpunosti ne iščezne. Doživotno učenje je stvar preživljavanja. Značaj nastavka učenja kroz aktivan radni vek, pa i nakon njega, će se velikim koracima penjati ka vrhu na lestvici pojedinačnih, nacionalnih i međunarodnih planova u budućnosti.⁵

Obuka na radnom mestu

Dalja stručna obuka je potrebna kako bi se prethodno stečene stručne kvalifikacije održale na nivou, posebno imajući u vidu očekivano produženje radnog veka. Pritom, istraživanje⁶ je pokazalo da su oni koji su se potrudili da učestvuju u programima obrazovanja odraslih sposobni da kasnije uvećaju svoje prihode. Posebno u vremenima ekonomske krize, obuka na poslu postaje veoma važna, budući da ljudi žele da svoju konkurentnost podignu na viši nivo – a time i mogućnost zaposlenja – kroz obuku na radnom mestu. Starosna grupa od 55 i više godina će možda zahtevati dalju podršku kroz obrazovanje i obuku kako bi povećali svoje šanse na tržištu rada.

Portugal: program kvalifikacija - zaposlenje

Kao odgovor na globalni ekonomski pad, Vlada Portugala je pokrenula specijalni program pomoći preduzećima u održavanju nivoa zaposlenosti bez obzira na smanjenu aktivnost u određenim sektorima. Program funkcioniše na sledeći način. Kompanije, koje učestvuju u ovom program, su u obavezi da ne otpuštaju zaposlene. Paralelno, zaposlenima se obezbeđuju stručne obuke tokom perioda u kojima kompanija nema veliki obim posla. U zamenu, Vlada nadomešćuje veliki deo plata, kao i deo troškova stručne obuke. Očekuje se da od ovog programa korist ima više od 10.000 zaposlenih, a Vlada Portugala planira trajanje programa do decembra 2010. godine.

Izvor: Ministarstvo rada i socijalne solidarnosti, <http://www.gep.mtss.gov.pt>

Obuka za informacione i komunikacione tehnologije

Tehnološka inovacija stvara konkurentnu prednost. Mnoge profesije danas zavise od kompjuterske tehnologije i tehnološke svesti kao ključnih veština za profesionalni uspeh. Pritom, tehnološka svest takođe može biti od pomoći pri unapređenju svakodnevnog privatnog života. Mnoge usluge su lako dostupne preko Interneta. Obuka za srodnu tehnologiju može unaprediti učešće ljudi na tržištu rada, kao i poboljšati njihove šanse da budu aktivni članovi civilnog društva. EU je čak tvrdila “da su se pojavile nove forme nepismenosti: odrasli koji ne znaju da rukuju računarima su uskraćeni za osnovne informacije i olakšice koje su sve više dostupne samo u digitalnoj formi”.⁷ U ovom kontekstu, obrazovanje odraslih ima ključnu ulogu u unapređenju društvene uključenosti.

⁵ Međunarodna Organizacija Rada-ILO (2000). “Doživotno učenje u 21. veku: promenljive uloge obrazovnog osoblja”. Ženeva: ILO

⁶ Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (2005). Politika obrazovanja i obuke sa unapređenjem učenja odraslih. Vol. 2005, br. 14. Pariz: OECD.

⁷ Komisija evropskih zajednica Eurostat (2006). “Koliko su Evropljani vešti u upotrebi računara i Interneta?“, Statistics in Focus. Luksemburg: Izdanje 17/2006

ABC pomoć za upotrebu računara i matematiku – onlajn program za unapređenje osnovnih veština upotrebe informacionih i komunikacionih tehnologija (ICT) i matematičkih u Norveškoj

Vox je agencija Ministarstva obrazovanja i istraživanja Norveške koja dodeljuje fondove obrazovnim nevladinim organizacijama. Ova agencija je takođe razvila različite onlajn izvore za unapređenje osnovnih veština odraslih. Onlajn platforma agencije uključuje programe unapređenja veština pismenosti, upotrebe matematičkih operacija, informacionih i komunikacionih tehnologija i oralne komunikacije, kao i kreiranje pisanih dokumenata.

Jedan od ovih programa, ABC pc, je interaktivni program obuke za osnovne veštine upotrebe računara (PC). Polaznici uče kako da koriste miš i tastaturu, kako da naprave tekstualni dokument i koriste Internet i elektronsku poštu. Program je namenjen odraslima koji žele da unaprede osnovne veštine korišćenja informacionih i komunikacionih tehnologija.

Napredniji program, pomoć za matematiku (Mattehjelpen), se nalazi u ponudi na internet stranici agencije Vox. Cilj programa je unapređenje matematičkih veština odraslih kroz vežbe koje takođe zahtevaju direktnu primenu osnovnih ICT veština. Pored upotrebe računara, program pomaže roditeljima da razumeju matematiku koju deca uče u školi, kao i kako da koriste matematičke veštine u svakodnevnim zadacima.

Izvori: Vox – Institut za obrazovanje odraslih Ministarstva obrazovanja i istraživanja Norveške (2009). “ABCpc” u Digital Resources. Oslo. Vox - Institut za obrazovanje odraslih Ministarstva obrazovanja i istraživanja Norveške (2009). “Pomoć za matematiku” u Digital Resources. Oslo.

Osposobljavanje starijih osoba u Nemačkoj za upotrebu medija

Bolja i šira upotreba iskustva i znanja starijih osoba u Nemačkoj i širenje svesti o njihovim potencijalima, bili su glavni ciljevi inicijative “Erfahrung ist Zukunft”, koji je 2006. godine započela nemačka Vlada. Inicijativu je podržalo nekoliko Vladinih sektora, kao na primer Ministarstvo za porodicu, starija lica, žene i omladinu. Budući da živimo u društvu dugog veka i u okviru demografskih promena, važno je otvoriti više mogućnosti za stare osobe u cilju deljenja njihovih kompetencija sa mladima. Ali, neophodno je steći i nove kompetencije. U tom smislu, “Erfahrung ist Zukunft” omogućava starijim osobama da koriste moderne tehnologije i informiše ih o dostupnim mogućnostima za to.

Ova inicijativa uključuje različite aspekte, kao što su doživotno učenje, mogućnost zaposlenja starijih osoba, mogućnosti započinjanja biznisa, volontiranje i unapređenje zdravstva. U domenu doživotnog učenja, kao jednog od glavnih elemenata ove inicijative, Vlada Nemačke se fokusira na osposobljavanje starijih osoba za upotrebu medija i univerzitetske kurseve za starije građane. Medijska kompetencija je posebno razvijena kroz razne nacionalne i lokalne projekte. Na primer, nekoliko projekata se fokusira na pružanje informacija o upotrebi Interneta i mogućnostima koje Internet nudi starijim osobama, poput onlajn kupovine, onlajn bankarstva, i informacija o zdravstvu. Ostali projekti se bave “e-obrazovanjem”, gde starije osobe uče da rukuju računarima i primenjuju različite softvere u cilju unapređenja znanja u sferi svog interesovanja. Novi IT projekti za generacije starije od 50 godina će započeti tokom 2010. godine, sa ciljem umanjenja “digitalnog raskoraka” u društvu između mlađih i starijih generacija.

Izvor: Savezno Ministarstvo nemačke za porodicu, starija lica, žene i omladinu. 2008 <http://www.erfahrung-ist-zukunft.de/Webs/EiZ/DE/LebenslangLernen/MedienkompetenzImAlter/medienkompetenz.html>

Jezička obuka

Današnje društvo znanja je globalno. Fleksibilnost i mobilnost pomažu zaposlenima da se prilagode zahtevima današnjeg globalnog društva znanja. U ovom smislu, jezičke vještine su važna prednost. Veliki broj migranata, pa čak i visoko obrazovanih ljudi, ima velike potrebe u pogledu jezika i kulturološkog razumevanja.

Jezička obuka treba da bude zasnovana na odgovarajućim pedagoškim metodama. Za odrasle i starije osobe, učenje jezika je pod velikim uticajem metoda učenja stečenih tokom školovanja. Međutim, pedagogija se iz statičkog pristupa fokusiranog na učenje gramatike i prevođenje književnosti vremenom razvila u aktivniji pristup sa fokusom na komunikacione vještine.⁸

Nastavnici starijih osoba treba da imaju u vidu i usvoje prethodno znanje i iskustvo svojih polaznika. Ukoliko to nije slučaj, postoji rizik da se polaznik obeshrabri prilikom susreta sa metodama sa kojima se ne slaže ili mu ne odgovaraju.

Kursevi jezika za odrasle u Bugarskoj

U cilju racionalizacije jezičkog diverziteta u Evropi, posebno nakon proširenja EU 2004. godine, Evropska Komisija je kao prioritet postavila da svaka odrasla osoba treba da bude u mogućnosti da komunicira na najmanje još jednom evropskom jeziku pored maternjeg. Kao podrška procesu EU integracije, bugarska Vlada olakšava pristup jezičkim kursevima za odrasle. Fokus je na odraslima, budući da većina njih nije imala prilike da uči drugi ili treći jezik u školi, kako je to uobičajeno danas. Kako bi se ohrabrila mobilnost radnika i studenata i osnažila njihovu konkurentnost, Bugarska sprovodi različite mere radi povećanja broja formalnih jezičkih kurseva i nalaženja načina za zvanično priznavanje neformalnih i implicitnih jezičkih vještina. Bugarski univerziteti su instituisali vanredne kurseve koji pružaju odraslima koji rade mogućnost da steknu diplomu fakulteta za jedan ili više stranih jezika u roku od tri, ili master titulu u roku od dve godine. Novi Bugarski Univerzitet u Sofiji je otvorio Centar za trajno obrazovanje, gde se strani jezici predaju prema Referentnom okviru Saveta Evrope (nivoi A1–C2).

Izvori: Betcheva, Rossica. "Potrebe i motivacija odraslih na bugarskim univerzitetima za studiranje stranih jezika". The Alpine European Manual of Good Practice. Sofija.

Novi Bugarski Univerzitet (2009). Centar za trajno obrazovanje (CEE). Sofija.

Univerziteti trećeg doba

"Obrazovanje u odraslom i trećem dobu treba da se prepozna kao produktivna investicija, koja kao rezultat nema samo pozitivan ekonomski razvoj, već i unapređenje kvaliteta života i ukupan društveni razvoj starijih osoba. U ovom smislu, treba dodatno uvažiti i podržati ulogu koje imaju obrazovne ustanove za starije osobe, kao što su univerziteti trećeg doba." (MIPAA/RIS, para. 47). Univerziteti trećeg doba (U3A) su osmišljeni 1973. godine u Francuskoj, i od tada se ovaj koncept raširio u mnogim evropskim zemljama. Ideja je ponuditi više obrazovanje osobama koje više nisu u stalnom radnom odnosu sa punim radnim vremenom. U3A može da pohađa bilo ko, školski sertifikati ili prethodno akademsko obrazovanje nisu neophodni. Ovo je odlična prilika za starije osobe za razmenu informacija i iskustva.

⁸ Berndt, Annette (2001). "Der Blick zurück: Überlegungen zu Lern- und Lehrerfahrungen älterer Menschen" in Praxis des Neusprachlichen Unterrichts 2/2001 (48) pp. 115-123. Germany.

Ciljevi podučavanja i učenja U3A značajno se razlikuju od onih iz ranijih životnih faza. Ljudi više ne uče iz profesionalnih, već ličnih razloga. Učenje se shvata kao način poboljšanja kvaliteta života u smislu društvenog učešća, kao i priprema za promenu načina života u trećem dobu.⁹ Uloga predavača se takođe razlikuje, između ostalog usled činjenice da je predavač obično mlađi od polaznika. Predavači takođe treba da imaju na umu da polaznike U3A ne zanima diploma toliko koliko samo učenje o stvarima koje neposredno mogu primeniti u svom životu.

Univerziteti trećeg doba u Ukrajini

Dok u Francuskoj U3A imaju posebne nastavne planove za strane jezike, književnost i druge kulturološke oblasti studiranja, u Ukrajini oni uopšteno obezbeđuju mesto na kom se starije osobe mogu sastajati i komunicirati. Ukrajinski U3A projekat je usko vezan sa sprovođenjem MIPAA/RIS i podržavaju ga Populacioni Fond Ujedinjenih Nacija (UNFPA) i Ministarstvo rada i socijalne politike Ukrajine. 2009. godine je sprovedeno četiri U3A projekta sa sledećim glavnim ciljevima:

- Sveobuhvatni razvoj starijih osoba
- Adaptacija starijih osoba na uslove savremenog života
- (Re)integracija starije populacije u aktivni život društva
- Organizacija komunikacije
- Osnovno obrazovanje o zdravim stilovima života u starijem dobu

Interesovanje za U3A je veliko i projekat je sada nastavila jedna NVO.

Izvori: Međunarodna asocijacija Univerziteta trećeg doba (2009). Francuska. Université tous Ages de Lyon (2009). Présentation. Francuska. Populacioni Fond UN Ukrajina (2009). "Podrška sprovođenju MIPAA u Ukrajini". Ukrajina: UNFPA.

Zaključci i preporuke

Doživotno i učenje u odraslom dobu su važne strategije za unapređenje ekonomskog razvoja, mogućnosti zaposlenja građana, i društvene integracije i učešća. Ovo uključuje tri elementa: osnovnu obuku, prekvalifikaciju i obrazovanje za penzionere. Mogu se predložiti sledeća tri nivoa preporuka.

Prvo, obuka i želja za daljim obrazovanjem mogu biti izazov za mnoge odrasle osobe. Stoga je neophodno naglasiti prednosti daljeg obrazovanja podizanjem svesti o činjenici da obuka u odraslom dobu može voditi do viših primanja, boljih mogućnosti za razvoj karijere i društveno učešće na višem nivou.

⁹ Kolland, Franz (2007). "Bildungschancen für ältere Menschen" Institut za sociologiju, Univerzitet u Beču, Beč.

Drugo, metode podučavanja odraslih se razlikuju od metoda za podučavanje dece i tinejdžera. “Uz pomoć trenera treba razvijati metode učenja na terenu, gde je to odgovarajuće, za podučavanje starijih osoba veštinama rukovanja tehnološkim alatima u svakodnevnom životu, kako bi koristili nove komunikacione tehnologije, i vežbali svoje kognitivne, fizičke i senzorne veštine.”(MIPAA/RIS, para. 50). Stoga je važno prilagoditi metode učenja potrebama starijih osoba.

Treće, možda će biti neophodno razviti i unaprediti rodno osetljive obrazovne programe, budući da ženska populacija može imati drugačije obrazovne potrebe od muškaraca. Države članice će možda želeti da razmotre kako se resursi mogu rasporediti tako da se u istoj meri obuhvataju potrebe ženske i muške populacije. U ovom kontekstu, rodno budžetiranje je dokazano dobar metod za stvaranje jednakosti pri distribuciji fondova.

Bibliography

- Berndt, Annette (2001). "Der Blick zurück : Überlegungen zu Lern- und Lehrerfahrungen älterer Menschen" (The Glance Back: Thoughts about Learning and Teaching Experiences), in *Praxis des neusprachlichen Unterrichts* 2/2001 (48) pp. 115–123.
- Betcheva, Rossica. "Needs and motivation of adults at Bulgarian universities to study foreign languages". The Alpine European Manual of Good Practice. Sofia. http://www.qub.ac.uk/alpine/ALPINE/7_2_b1.htm, consulted 31 July 2009.
- Commission of the European Communities (2007). "Action Plan on Adult Learning. It is always a Good Time to Learn". Brussels: COM (2007) 558 Final.
- Commission of the European Communities (2007), "The European Qualifications Framework: Major Benefits for Citizens and Employers throughout Europe", Rapid Press Release. Brussels: IP/07/1760. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1760&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, consulted: 28. July 2009.
- European Inventory (2005). "Validation of Informal and non-Formal Learning". United Kingdom. <http://www.ecotec.com/europeaninventory/principles.html>, consulted 28 July 2009.
- European Parliament (2008). Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the Establishment of the European Qualifications Framework for Lifelong Learning, in: Official Journal of the European Union. Brussels, Strasbourg: C111/01. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:EN:P DF>, consulted 31. July 2009.
- German Federal Ministry for Education and Research (2009). "Aufstieg durch Bildung - Qualifizierungsinitiative für Deutschland". Berlin. http://www.bmbf.de/pub/qualifizierungsinitiative_breg.pdf, consulted 31 July 2009.
- German Federal Ministry for Education and Research (2009). Perspektive Berufsabschluss. <http://www.perspektive-berufsabschluss.de/>, consulted 31 July 2009.
- Human Resource and Skills Development Canada (2009), "Aboriginal Human Resources Development Strategy (AHRDS)". Canada. http://www.hrsdc.gc.ca/eng/employment/aboriginal_employment/index.shtml, consulted 28. August 2009.
- International Association of Universities of the Third Age (2009). France. <http://www.aiuta.org>, consulted 31 July 2009.
- International Labour Organization (2002). "An Inclusive Society for an Ageing Population: the Employment and Social Protection Challenge". Madrid: EPTS/engage.doc.
- International Labour Organization (2000). "Lifelong Learning in the Twenty-First Century: the Changing Roles of Educational Personnel". Geneva: ILO. http://www.ilo.org/public/english/dialogue/sector/techmeet/jmep2000/jmep1.htm#_Toc478302480, consulted 31 July 2009.
- Kolland, Franz (2007). "Bildungschancen für ältere Menschen" (Educational opportunities for old persons). Vienna: Institute for Sociology, University of Vienna.
- New Bulgarian University (2009). Centre for Continuing Education (CEE). Sofia. <http://www.nbu.bg/index.php?l=200>, consulted 3. July 2009.
- Organisation for Economic Cooperation and Development (2006). "New OECD Activity on Recognition of non-Formal and Informal Learning. Guidelines for Country Participation". Paris: OECD.
- Organisation for Economic Cooperation and Development (2005). Education and Training Policy Promoting Adult Learning. Vol. 2005, no. 14. Paris: OECD.
- Organisation for Economic Cooperation and Development (1998). "Employment Outlook 1998 – Towards an Employment-Centred Social Policy". Paris: OECD.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Institute for Lifelong Learning (2009). "Family Literacy Programmes" in Effective Literacy Programme. Germany: UNESCO. <http://www.unesco.org/uii/litbase/?menu=15&country=TR&language=en&programme=56>, consulted: 31. July 2009.
- United Nations Population Fund Ukraine (2009). "Supporting the Implementation of the MIPAA in Ukraine". Ukraine: UKR1P41A (UNFPA). <http://www.unfpa.org.ua/en/news/>, consulted: 23. July 2009. Contact Person: Tetyana Pinska, Project Manager, pinska@unfpa.org.
- Université tous Ages de Lyon (2009). Présentation. France. <http://uta.univ-lyon2.fr/spip.php?rubrique2>, consulted 21 August 2009.
- Vox - Norwegian Institute for Adult Learning of the Norwegian Ministry of Education and Research (2009). "ABCpc" in Digital resources. Oslo. <http://www.vox.no>, <http://www.vox.no/abcpc/>, consulted: 31 July 2009.
- Vox - Norwegian Institute for Adult Learning of the Norwegian Ministry of Education and Research (2009). "Maths aid" in Digital resources. Oslo. <http://www.vox.no>, <http://www.vox.no/mathsaid/>, consulted: 19 August 2009.

Kontrolna lista: doživotno učenje		
Glavne oblasti	Oblasti primene	Ključni elementi
Osnovno obrazovanje	Pismenost i matematika	Osnovno obrazovanje
		Učenje odraslih
	Priznanje obrazovanja	Priznanje formalnog obrazovanja
		Priznanje neformalnog obrazovanja
		Priznanje implicitnog obrazovanja
	Stručna obuka	Integracija onih koji su rano napustili školu
Integracija nakon porodijskog/roditeljskog odsustva i drugih prekida rada		
Dalje obrazovanje	Na poslu	Integracija na tržište rada
		Unapređenje
	Jezik	Podržavanje profesionalne mobilnosti
		Integracija i učešće migranata
	ICT veštine	Profesionalni razvoj
		Društvena integracija i učešće
Obrazovanje za penzionere i starije	Univeriteti trećeg doba	Društvena integracija i učešće
		Dobrobit starijih osoba
		Razmena znanja i iskustva starijih osoba